

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
2^ο ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ - ΘΕΜΑΤΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε στην εφ. *Το Βήμα* (17/11/2002). Ο συγγραφέας του, Θεόδωρος Παπαγγελής, καθηγητής Λατινικής Φιλολογίας στο ΑΠΘ, γράφει ένα άρθρο γνώμης σχετικά με την αναγνωστική κουλτούρα των ευρωπαϊκών χωρών. Το κείμενο έχει υποστεί διασκευή για τις ανάγκες της γραπτής εξέτασης.

Τελικά, θα πάμε αδιάβαστοι;

Σύμφωνα με το πρόσφατο Ευρωβαρόμετρο¹, ενώ ο μέσος ευρωπαϊκός όρος των ατόμων που δήλωσαν ότι κατά τον προηγούμενο χρόνο δεν είχαν ανοίξει βιβλίο είναι 42,1%, τα ποσοστά για την Ελλάδα, την Ισπανία και την Πορτογαλία ήταν κατά πολύ υψηλότερα. Αντίθετα, η αναγνωστική αποχή είναι εξαιρετικά χαμηλή στη Σουηδία, τη Φινλανδία και τη Βρετανία.

Όσο ξέρω, καμιά επιτροπή δεν μελετά αυτή τη στιγμή τα ευρήματα για την αναγνωστική μας ανορεξία. Ωστόσο, σύμφωνα με μια ερασιτεχνική, αλλά ευρείας αποδοχής, ερμηνεία, οι κάτοικοι της «ωραιότερης χώρας του κόσμου» δεν έχουν λόγους να κλειστούν στους τέσσερις τοίχους για να διαβάσουν, όταν η αγαθή μοίρα τους επιτρέπει να αυλίζονται, να περιφέρονται και να εποχούνται ηλιόλουστοι τουλάχιστον κατά τις τρεις από τις τέσσερις εποχές. Το άλλοθι είναι έξυπνο, αλλά, ενώ εξηγεί γιατί απέχουμε από ογκώδεις τόμους, δεν εξηγεί γιατί, σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο, μόνο το ένα πέμπτο διαβάζει συχνά εφημερίδες, που ασφαλώς απαιτούν λιγότερο χρόνο και που διαβάζονται σε καθημερινή βάση από τα τρία τέταρτα των Φινλανδών και των Σουηδών και από το 60% και πλέον των Γερμανών.

Η πραγματική εξήγηση, σύμφωνα με τον Ελβετό αναλυτή EkkehardKraft, έχει μεγάλο ιστορικό βάθος. Ενώ μέχρι το τέλος περίπου του 15ου αιώνα οι αναλφάβητοι ήταν ισομερώς κατανομημένοι στην Ευρώπη, στη συνέχεια δρομολογήθηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις, δεδομένου ότι οι χώρες του βόρειου και του βορειοδυτικού ευρωπαϊκού τόξου που προσεχώρησαν στη Μεταρρύθμιση μείωσαν δραματικά τα ποσοστά αναλφαβητισμού, επειδή οι Μεταρρυθμιστές θεωρούσαν απαραίτητο χριστιανικό καθήκον την ανάγνωση της Βίβλου και οι αρχές μερίμνησαν για τη διάδοση της ικανότητας για ανάγνωση και γραφή. Αργότερα η Βίβλος ως ανάγνωσμα υποχώρησε αλλά η εγγραμματοσύνη και η αναγνωστική παράδοση έμειναν. Το ενδιαφέρον είναι ότι η Μεταρρύθμιση συνετέλεσε στη μείωση του αναλφαβητισμού ακόμη και σε χώρες με ισχυρή ρωμαιοκαθολική παράδοση, επειδή οι ανάγκες της Αντιμεταρρύθμισης υπαγόρευαν την απόκτηση ικανότητας για ανάγνωση και γραφή. Το δεύτερο μεγάλο τονωτικό της αναγνωστικής όρεξης προσέφερε ο Διαφωτισμός του 18ου αιώνα, ενώ η βιομηχανική επανάσταση του 19ου προσέθεσε εργάτες και γυναίκες στη διογκούμενη «αναγνωστική» τάξη.

Η εικόνα είναι διαφορετική στον Νότο. Η Μεταρρύθμιση άφησε αδιάφορους τους Καθολικούς της Ιβηρικής και της Νότιας Ιταλίας, ενώ ανατολικότερα η ελληνική Ορθοδοξία είχε να αντιμετωπίσει πολύ σοβαρότερα προβλήματα επιβίωσης. Στον Νότο, εξάλλου, ο Διαφωτισμός δεν έφτασε παρά μόνο σε μικρούς θυλάκους² διανοουμένων, ενώ ο αναλφαβητισμός άρχισε να υποχωρεί αισθητά στο δεύτερο

¹ Ευρωπαϊκή έρευνα

² Ομάδες, κοινότητες

μισό του 19ου αιώνα για να περιοριστεί σε ελεγχόμενα επίπεδα μόλις μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Παρά το γεγονός ότι, για τους παραπάνω λόγους, καθυστέρησε σημαντικά η ανάπτυξη της αναγνωστικής μας κουλτούρας, η ψαλίδα θα μπορούσε να κλείσει με γρήγορους ρυθμούς, αν το τέλος του αναλφαβητισμού δεν συνέπιπτε χρονικά με τη «μιντιακή» επανάσταση του 20ού αιώνα και κυρίως με την εισβολή της τηλεόρασης κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες του. Έτσι, ενώ αλλού εξαιτίας μιας παγιωμένης και ώριμης αναγνωστικής παράδοσης υπήρχαν και υπάρχουν ισχυρές αντιστάσεις, στην Ελλάδα το στραβό κλήμα της «υπό ανάπτυξιν» αναγνωστικής κουλτούρας το έφαγε και ο γάιδαρος της τηλεόρασης. Αν ρίξουμε μια τελευταία ματιά στο Ευρωβαρόμετρο, θα δούμε ότι οδηγούμε την κούρσα της ευρωπαϊκής τηλεθέασης.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Η Χριστίνα Μπάνου, καθηγήτρια στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο με ειδίκευση σε θέματα πολιτικής και εκδοτικής του βιβλίου, γράφει για την εξέλιξη των αναγνωστικών πρακτικών από την εφεύρεση της τυπογραφίας μέχρι την εποχή μας. Το κείμενο έχει δημοσιευτεί τον Απρίλιο του 2010 στον δικτυακό τόπο <https://www.bookpress.gr/> και έχει υποστεί διασκευή για τις ανάγκες της γραπτής εξέτασης. Πηγή: <https://www.bookpress.gr/fakeloi/e-anagnosi/o-thriamvos-tis-anagnosis> (ανάκτηση 3/4/2020)

Ο θρίαμβος της ανάγνωσης

Η εφεύρεση της τυπογραφίας από τον Γουτεμβέργιο έχει χαρακτηριστεί από τους μελετητές ως επανάσταση, λόγω των σημαντικών αλλαγών που σηματοδότησε στη διάδοση της γνώσης, στην εκπαιδευτική διεργασία, στον επιστημονικό διάλογο, στην πληροφόρηση και στις ιδεολογικές και κοινωνικές ζυμώσεις.

Το έντυπο βιβλίο, εκφράζοντας και ταυτόχρονα διαμορφώνοντας την εποχή του, άλλαξε και τον τρόπο ανάγνωσης. Η μετάβαση, άλλωστε, από το χειρόγραφο στο έντυπο βιβλίο σήμανε την εδραίωση της σιωπηλής ανάγνωσης. Από τη μεγαλόφωνη ανάγνωση, η οποία γινόταν με συγκεκριμένους κανόνες σε προκαθορισμένο τόπο και χρόνο, περάσαμε στη σιωπηλή ανάγνωση, η οποία σήμανε την απελευθέρωση από το ομαδικό και το προσδιορισμένο. Ο αναγνώστης μπορούσε πλέον να διαβάσει όπου, όταν, ό,τι και όπως ήθελε. Συνεπώς, η μοναχική ανάγνωση, αποτελώντας την οδό προς την απόλαυση της ανάγνωσης, διαμόρφωσε νέες αναγνωστικές συνήθειες και συμπεριφορές.

Άλλωστε, το έντυπο βιβλίο απαγκιστρώθηκε από το χειρόγραφο και απέκτησε τη δική του ταυτότητα, χάρη σε πρακτικούς, αισθητικούς και οικονομικούς λόγους. Οι προσδοκίες και οι ανάγκες των αναγνωστών για εύχρηστα και ευανάγνωστα βιβλία οδήγησαν σταδιακά στις αλλαγές (μεγαλύτερα περιθώρια, κεφαλίδες κ.ά.) οι οποίες δημιούργησαν την έντυπη σελίδα που γνωρίζουμε. Κατά τον 19ο αιώνα, η διεύρυνση του αναγνωστικού κοινού με νέες, δυναμικές ομάδες αναγνωστών (όπως οι γυναίκες) χαρακτηρίστηκε από την ακόρεστη δίψα για ανάγνωση, μέσω της οποίας διαμορφώθηκαν νέες αναγνωστικές συνήθειες και παγιώθηκαν εκδοτικές τακτικές, ενώ η δημόσια βιβλιοθήκη κατέστη αγαθό του πολιτισμού.

Σήμερα, διανύουμε την εποχή της επανάστασης των νέων τεχνολογιών της πληροφόρησης. Στην εκδοτική βιομηχανία, διεθνώς, η χρήση του διαδικτύου, το ηλεκτρονικό βιβλίο και τα κοινωνικά δίκτυα προσδιορίζουν το πλαίσιο εντός του οποίου -σε συνδυασμό βέβαια και με άλλες παραμέτρους- σημειώνονται οι αλλαγές κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Πάντως, οι προβλέψεις για το τέλος του έντυπου βιβλίου, τον θάνατο της λογοτεχνίας και την ανάδυση μιας «κοινωνίας χωρίς χαρτί» δεν επαληθεύθηκαν. Το έντυπο βιβλίο συνυπάρχει μέχρι στιγμής με το ηλεκτρονικό και με τις ψηφιακές δημοσιεύσεις, ενώ διεθνώς η εκδοτική βιομηχανία παρουσιάζει άνθηση.

Το έντυπο βιβλίο συνυπάρχει με τις νέες μορφές έκδοσης, ίσως επειδή αποτελεί «προέκταση της μνήμης και της φαντασίας μας», σύμφωνα με τον Μπόρχες.* Όπως φαίνεται, θα εξακολουθήσει και στο άμεσο μέλλον να συνυπάρχει. Γεγονός είναι ότι τα νέα μέσα της τεχνολογίας συχνά ενθαρρύνουν την ανάγνωση. Είτε στο χαρτί είτε στην οθόνη, η ανάγνωση φαίνεται να θριαμβεύει, αν και παραμένει ανοικτό το ερώτημα σχετικά με την ποιότητα των αναγνωσμάτων και τις προσδοκίες των αναγνωστών. Όπως και η τυπογραφία, η ανάγνωση αποτελεί λοιπόν μια διαρκή επανάσταση, ίσως γιατί «υπάρχει ένας θεός της γραφής και της ανάγνωσης, ένας

θεός σιωπηλός, εγγύς, κρυμμένος. Ένας ακούραστος θεός από μελάνι και ανάσα που διαπερνά τους τοίχους, το ξύλο, το κερί, τις οθόνες που ακτινοβολούν, ένας θεός κρυπτογραφημένος στα κύτταρα**.

* Χ.Λ. Μπόρχες, “Το βιβλίο”, στο «Έμπνευση και δημιουργία», επιμέλεια Α. Σταθοπούλου, εκδόσεις Printa, σελ. 271.

** Φ. Σολέρς, «Σταθερό πάθος», εκδόσεις Εκκρεμές, σελ. 79.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Το ποίημα του Τίτου Πατρίκιου που ακολουθεί δημοσιεύτηκε πρόσφατα στο ψηφιακό περιοδικό *Ο αναγνώστης* - 05/03/2017 (<https://www.oanagnostis.gr/>)

Προσπάθειες διαλόγου

Κι άκουσα τότε μια φωνή
«θέλω επιτέλους να μιλήσουμε
χωρίς προσκήματα και συγκαλύψεις
να μιλήσουμε ανοιχτά
για σένα, για μένα, για όλους».

«Κι εγώ το θέλω από καιρό, είπα
όμως δεν γίνεται με τόση φασαρία
την αναστάτωση με όσους μπεινοβγαίνουν
φίλους, γνωστούς, επίμονους αγνώστους
με τα τηλέφωνα να χτυπάνε συνεχώς
τα παραφορτωμένα έπιπλα, τ' ακόμα αδιάβαστα βιβλία
τα πιάτα με υπόλοιπα φαγητών
τα ξεραμένα φύλλα που φέρνει μέσα ο άνεμος
τα άσκημα πουλιά που παριστάνουνε τα περιστέρια..»
Και βάλθηκα ν' αδειάζω για τα καλά το σπίτι
Να βγάζω έξω καρέκλες, πολυθρόνες, καναπέδες
βιβλιοθήκες, γραφεία, χαρτόκουτα γεμάτα κάθε λογής γραφτά
άλμπουμ με φωτογραφίες, τηλεοράσεις κι όλα τα ηλεκτρονικά
κρεβάτια, στρώματα, ντουλάπες με ρούχα καινούργια και παλιά.
Έκλεισα τα παράθυρα να μην μπαίνει ο θόρυβος
Απ' τ' αυτοκίνητα, τις μηχανές, τις σειρήνες
της αστυνομίας, των ασθενοφόρων, της πυροσβεστικής
κλείδωσα την πόρτα, απαγόρευσα την είσοδο σε όλους
έβαλα εμπόδια ακόμα και για τις εποχές
αφού με περισπούσε η χαμηλή μουσική της εναλλαγής
άνοιξης και καλοκαιριού, φθινόπωρου και χειμώνα
έμεινε ο χώρος άδειος, ξαφνικά τεράστιος
όμως αδιαπέραστος στις ξένες παρεμβάσεις.
«Τώρα μπορούμε ελεύθερα να μιλήσουμε
Χωρίς κανείς να μας διακόπτει
Χωρίς τίποτα να μας ενοχλεί».
«Είσαι με τα καλά σου;», ξέσπασε η φωνή.
«Σ' αυτό τον έρημο, νεκρωμένο χώρο
τα λόγια μας θα χτυπούν στους τοίχους
και θα γυρνάνε πίσω
κανείς μας δεν θ' ακούει τον άλλο
μόνο τα όσα λέμε εμείς θ' ακούμε
πιστεύοντας πώς είναι αυτά που λέει ο άλλος.
Όταν αδειάζει ο χώρος αδειάζουμε κι εμείς
μένουμε άδεια τσόφλια, επιπλέουμε στο τίποτα
αναμασώντας τα ίδια μας τα λόγια.
«Αμέσως φέρτα όλα πίσω»,
είπε η φωνή σαν να 'δινε μια προσταγή.
Δεν μπόρεσα να προβάλω αντιρρήσεις
κι άρχισα να φέρνω μέσα ένα - ένα

τα σωριασμένα στο δρόμο πράγματα
αφήνοντας όμως και κάποια έξω.
Όσο για την πόρτα θα την ξανακλείδωνα αργότερα
Προς το παρόν την άφησα ν' ανοίγει μ' ευκολία

Θέματα

A. Να παρουσιάσετε συνοπτικά σε μια παράγραφο **60-70 λ.** τις αλλαγές που επέφερε σταδιακά στις αναγνωστικές συνήθειες και στις εκδοτικές πρακτικές η εφεύρεση της τυπογραφίας από τον Γουτεμβέργιο, σύμφωνα με το κείμενο 2. (Μονάδες 15)

B1. Να επιβεβαιώσετε ή να διαψεύσετε τους παρακάτω ισχυρισμούς σημειώνοντας αντίστοιχα Σωστό ή Λάθος με συγκεκριμένες αναφορές στο κείμενο 1. (Μονάδες 5+5=10)

1. Σύμφωνα με το κείμενο, ο συγγραφέας αφορμάται από ένα επίκαιρο, σε σχέση με τον χρόνο συγγραφής του άρθρου, γεγονός.
2. Στο άρθρο παρουσιάζεται ως πειστική η εξήγηση ότι για τα χαμηλά ποσοστά φιλαναγνωσίας στην Ελλάδα ευθύνεται το κλίμα της χώρας.
3. Σύμφωνα με το άρθρο, η Μεταρρύθμιση, ο Διαφωτισμός και η Βιομηχανική επανάσταση διαμόρφωσαν την κουλτούρα της ανάγνωσης στις χώρες του ευρωπαϊκού Βορρά.
4. Σύμφωνα με το άρθρο, στον ευρωπαϊκό Νότο ο αναλφαβητισμός υποχώρησε αισθητά μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
5. Ο συγγραφέας φαίνεται αισιόδοξος σχετικά με την ανάπτυξη της αναγνωστικής κουλτούρας στην Ελλάδα στα τέλη του 20^{ου} αιώνα.

B2. A) Στο κείμενο 1 να εντοπίσετε τρία σημεία όπου διαφαίνεται η ειρωνική διάθεση του συγγραφέα (Μονάδες 6).

B2. B) Πόσο σίγουρη παρουσιάζεται η συγγραφέας σχετικά με τον θρίαμβο της ανάγνωσης στην τελευταία παράγραφο του κειμένου 2; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας κάνοντας αναφορά σε συγκεκριμένους κειμενικούς δείκτες (ρηματικές φράσεις/εγκλίσεις, επιρρηματικές φράσεις, σημεία στίξης). (Μονάδες 9)

B3. Ποιος από τους δύο τίτλους νομίζετε ότι ανταποκρίνεται περισσότερο σε καθένα από τα δύο κείμενα A) Η τεχνολογία ως απειλή για την ανάγνωση B) Η τεχνολογία ως πρόκληση για την ανάγνωση; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. (Μονάδες 15)

Γ. Να γράψετε το ερμηνευτικό σας σχόλιο (120-150 λέξεις) για το ποίημα, εστιάζοντας στον διάλογο που αναπτύσσεται σε αυτό. (15 μονάδες)

Δ. Θα μπορούσαν, πιστεύετε, οι τεχνολογίες των υπολογιστών και του διαδικτύου να ενισχύσουν τη σχέση μας με την ανάγνωση; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σε ένα άρθρο (350-400 λέξεων) που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου σας. Στο άρθρο σας μπορείτε να αξιοποιήσετε δημιουργικά πληροφορίες και επιχειρήματα των κειμένων 1 και 2. (Μονάδες 30)

ΣΑΣ ΕΥΧΟΜΑΣΤΕ ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ